

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязынын
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,
ажылчы чоннар депутаттарынын область Соединниң органы

1953
август
2
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 149 (2834)
ӨРТӨӨ 20 КОП.

Школаларның өөредилге чылынга белеткелин улам дүргедедир

Чуртка улус өөредилгезинин улам ынайгы чечектелишкини хандырар талазы-биле партианың төөгүлүг XIX съездинин директиваларында айтылган сорулгаларны чедишкиниг шиптирлели чаа өөредилге чылынга школаларны кайы кире хынамчалыг белеткенип шыдаангандан база улуу-биле хамааржыр. Бүгү совет улус, ооң хөй санныг улусчу башкылары боттарынын төрөөн школаларны чогуур өйүндө үлгерлиг белеткээр, ынчангаш келир үеги—аныяк салгакчыларны школарга база катап байырладыны-биле хүлээп алыр дээш онза күженишкиниг ажилдашышан турарлар.

Коммунистг партианың Совет чазактын хүн-бурдуеги сагыш салышкынынын, эгэртинмес улуг дузаламчызынын ачызында бистиниң областың ажилчы чоңу, улус өөредилгезинин ажилдакчылары болгаш улусчу башкылар школаларнын четкизин чыл бүрү улам калбартып, төрөөн школаларын чыл санында эмгели-биле дерип чеспегевишаан, оларга каш-каш он муң уругларны хаара тудуп келген.

Бо өөредилге чылында областа элээн каш школалар немештир ажиттынар база чамдык эге школалар чеди чыл школаларынча, а чамдык чеди чыл школалары ортумак школаларже шилчиер болгаш өөреникчилериниң саны 30 муң чедир өзер.

Партия биле чазактын көргүзүп турар улуг дузаламчыларынга өөрүшкү кирген областың колхозчу тараачынары боттарынын школаларын сагыш салышкыны-биле бүргевишаан, уругларнын өөренип, туртаарынга таарымчалыг бүгү байдалдарны тургузар талазы-биле патриотчу эгелешкинерини үндүрүп, кайгамчык эки түнелдерни чедип ап турар апарганнар.

Оон тодаргай чыжээн Чөөн-Хемчик районун Хандергөйдө «Красный пахарь» колхозтун кезигүннеринин эгелешкининден, чедип алган түнелдеринден көрүп болур. Ол колхозтун ажал-ишчилери бодунун школанын чаа өөредилге чылынга уткуштур бүгү тала-биле үлгерилг белеткээр дугайында хүлээлге ап, аңаа хамаарыштыр областың бүгү ажилчы чоңун кыйгыргаш, кыска хуусаада күженишкинниг ажилдап, воскресниктерни хөй удаа организа-таанын түнеленде, школа ам шуут белен болган. Школанын одаар ыжы школа чанында долузу-биле душкен.

Оон ынай ол районун өске-даа чамдык школаларында өөредилге чылынга белеткел ажилдары база-ла чоокку хүннерде доостурунга чап-тап турар. Моон алгаш көөрге, Чөөн-Хемчик районун партия, совет болгаш хөй-ниити организациялары, бүгү ажилчы чоң бо чылын школа белеткелге кичээлгеини үлгаттырып, организаакы хемчеглерини чогуур өйүндө алганы тодаргай.

Ол ышкаш Эрзин районун Мөрен, Нарын болгаш Биш-Хем районун Туран орус, тыва база өөк, Хандык школаларында чаа өөредилге чылынга белеткел колдуунда дооступ, ам чутле акт эсугаар күрүне комиссияларыга хүлээлгени арткап. Белеткел дооступ турар школалар өске-даа районнарда эвээш эвес.

Чаа өөредилге чылынын эгеги сентябрь 1-ге чедир ам чутле ай чыгам хуусаа арткап. Ынчаарга областың чамдык районнарында школаларны өөредилге чылынга белеткел удуу-биле жокуудап турарын демделгевейн башып болбас. Ылангыя Каа-Хем, Барын-Хемчик, Сүт-Хөл, Өвүр районнарда школалар белеткел дүвүрээниниң байдалда. Ол районнарда өөредилге чылынга белеткел доозуп шыдапкан чангыс-даа школа

амдызында чок. Устүнде районнарын СЭКП райкомнары, райкуускомнар школалар белеткелиниң дугайында айтыргыны боттарынын хуралдарына часкаар кыштан бээр хөй удаа чугаалажыл, эвээш эвес доктаал шиптирлени үндүрүп, чер-черже боттарынын төлээлерин хөй катап атыкарып келээ-даа, ол чугула ажилче массанын күжү четпес мобилизастатынып, шиптирлиг хемчеглер чогуур өйүндө алдынмай барганымдан мынчага чедир көсүк экижилге чедип алдынмаан.

Областың улус өөредилге килдизи школаларын тудуг, септелгезин мурункузу хевээр кончук эргенгей удуртуп, колдуунда канцеляржи метод-биле кызыгаарлатынып, оон-биле область Соединниң ийги сессиязын шиптирлиг күүсүлдезинге харысалга чок болганын база демделгезе чогуур.

Өөредилге эгелээринге чедир санныг хонуктар арткап турда, элээн чамдык школаларны белеткелинде амгы дүвүрээниниң байдал улус өөредилге органнарынын, школалар удуртукчуларынын, областың бүгү хөй-ниитиниң сепкилин дөстүрүр ужур турбас. Чаш салгакчыларны кижизидип өөредириниң дарганы—совет школаның өөредилге чылынга белеткел арткап хуусаада чедишкенин доостура дээш СЭКП-нин райкомнары, райкуускомнар, партианын эге организациялары, көдээ Советтер чоокку хонуктарда эн шиптирлиг хемчеглерин алыр ужуру-луг.

Школалар белеткел, ылангыя капитал болгаш үүрмек септелгелери, одаар ыяштын сөөртүлгезин дүргедеринче масса чоңуну бүгү-ле күжүн, транспортту чыра эвилелдээр, бүгү-ниитиниң массалыг воскресниктерин чер-черге организа-таар керек. Оон-биле чергелештир белеткел доозулган школаларга күрүне комиссияларынын хүлээп алышкынын дораан эгелээр болгаш маяна тудуг, септелгелерини шынарыне онза кичээлгейни салы-р чугула.

Чаа өөредилге чылы тудуг, септелгеден ангада бүгү талагы белеткелди негээр чүве болганда, школа тургузуңге өөредилге номнарынын, бижик херекселдеринин, көргүзү материалдарынын долу хергелелин тургузар, уругларнын үгөдүн эмгелээр болгаш кузун шыгдалыр болган өөреникчилер-биле ажилчы чөп организаастаар, экзаменнерни бедик денелге эрттирер керек.

Ортумак школаларга политехникти өөредилгени боттандырар дугайында партианың XIX съездинин шиптирлеринге тудгайтыр Кызыл хоорайнын ортумак школаларына эн хынамчалыг белеткелди чорудары, боттарынын өөредилге-лабораториялыг суурун байлашкылары негетинип турар. Олар эки дерилгели кабинеттерге, школа чанынын өөредилге-дүржүлгалыг участкаларына, лабораторияларга өөредилге чылын эгелээн турар ужурулуг.

Ам область школаларынын башкылары боттарынын август чөвүлд хуралдарына белеткел эгелээн. Партия райкомнары, райкуускомнар болгаш улус өөредилгезинин органнары школа амдырлыгы чугула болуушкун—башкыларын чөвүлд хуралдарына хынамчалыг белеткелди чорутушаан, эрткен өөредилге чылынын долу анализ оларга берлинген, чаа сорулгалар тодаргай айтылган, башкылашкынын муракчы методиказынга, политиктиг темаларга лекция, илеткелдер номчутунган, чөвүлд хурал бүрүзү чер-черге организаастыг бедик денелге эрткен турарын хандырар керек.

элеваторга чедирип турган. Совхоз күрүңгө тараа дужаалгазынын планын хуусаа бетинде күүсеткен. Төрөөн чуртун тараа шыгамырынга 1.150 муң пуд тарааны урган.

Донун совхозтарынын Муруну-чук эргелелин «Приморский», «Целинский», «Азовский», «Кагальнский» совхозтары болгаш өске-даа ажил-агылары эрткен чылдан 34 хонук эрте тараа дужаарынын (чугле кызылтас) планын күүсеткен. Совхозтар үрезинни болгаш мал чөмүр фонддарын долузу-биле уруп белеткээрнер.

(СЭТА).

МОСКВА

Совет Социалистг Республикаларның Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Георгий Максимилианович МАЛЕНКОВКА

Хүндүлүг эш Дарга!
Корей улуска удуур америк империалистернин дөгөп келгени хан төгүүшкүнүг дайынга корей улустун болгаш кыдат улустун эки-тураачыларынын төгүлүг тиителгезинге холбаштыр изиг байыр чедириниши дээш Силерге болгаш Силернин нүүрүн-ер-биле Совет чазакка база бүгү совет улуска Корей Улус-Демократтыг Республиканын чазанын болгаш бүгү чоңуну өмүнээинден чүректин ханызындан өөрүп четиргенини илдеткенини хүлээп алырын чөпшээрер көрүңер.

Совет улустун корей улуска ак-сеткилдиг, канчаар-даа аажок улуг дузаламчысы болгаш деткимчеи болза, америк агрессорларга удуур бодунун төрөөн чуртууну хостаалгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаарынын үш чылдын аар-берге дайынга бистин тиителгезиниң көл факторларынын бирээзи болгаш бодунун төрөөн чуртуунун тайбын

арга-биле катыжылгазын чедип алырынын, дайынга үрегдетирген улустун ажил-агынын дүргөн катап тургузарынын тайбынчылдыга холбаштыр тургустунган эн чугула сорулгаларын корей улустун чедишкенин боттандыраарынын идегелди үндезин бодур дээрзинге ханызы-биле бүзүрүп турар мен.

Ам бодунун төрөөн чуртун катыштыраары-биле болгаш тайбын тургузушкун-биле холбашкан сорулгаларны күүседип кирипкен корей улуска болдунар-ла бүгү дузаламчыны көргүзүрине беленин Совет чазактын илреткени бистин бүзүреливисти быжкытырып турар болгаш боттарыныстың ажилы-выска улам ынайгы тиителгелерге бисти соруук кирип турар.

Корей Улус-Демократтыг Республиканың Министрлер Кабинетиниң даргазы КИМ ИР СЕН.

Пхеньян, 1953 чылдын июль 29.

МОСКВА

Совет Социалистг Республикаларның Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министри эш Вячеслав Михайлович МОЛОТОВКА

Тайбынчылдыга дугайында дутуржулгага ат салганы-биле болгаш чеспелетинген америк агрессорларнын дөгөп келгени корей дайынынын соксааны-биле холбаштыр Силернин изиг байыр чедириникин дээш ханы өөрүп четиринишкинни хүндүлүг эш Министр Силерге илдеттим.

Улуг совет улустун болгаш улус демократиязынын акы-дунмалышкы чурттарынын улустарынын идегелдей дузаламчысы болгаш эл-сеткил катыштырышкыны бодунун шуут тиителгезинге корей улустун чайгылыш чок бүзүрелин быжкытырган болгаш бистин тиителгезиниң идегелди үндезин болган.

Боттарыныстың Төрөөн чуртувустун чангыс-айи

чоруун болгаш хамаарышпас чоруун тайбын арга-биле чедип алырынын сорулгаларын чедишкенин шиптирлээр болгаш дайын сөөлүңдеги үеде улус ажил-агынын катап тургузары база хөждүдери дээш бистин демиселивиске тайбынчылдыга холбаштыр совет улустун болгаш улус демократиязынын чурттарынын улустарынын көргүзөр дузаламчысы болган деткимчеи чаа улуг чедишкенинге бисти соруук кирип турар болгаш боттарыныстың тиителгезинге бистин бүзүреливисти быжкытырып турар.

Корей Улус-Демократтыг Республиканың Даштыкы Херектер Министриниң хүлээлгезин күүседип турар ЛИ ДОН ГЕН.

Пхеньян, 1953 чылдын июль 29.

МОСКВА

Совет Социалистг Республикаларның Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министри эш Вячеслав Михайлович МОЛОТОВКА

Тайбынчылдыга дугайында дутуржулгага ат салганы-биле болгаш чеспелетинген америк агрессорларнын дөгөп келгени корей дайынынын соксааны-биле холбаштыр Силернин изиг байыр чедириникин дээш ханы өөрүп четиринишкинни хүндүлүг эш Министр Силерге илдеттим.

Улуг совет улустун болгаш улус демократиязынын акы-дунмалышкы чурттарынын улустарынын идегелдей дузаламчысы болгаш эл-сеткил катыштырышкыны бодунун шуут тиителгезинге корей улустун чайгылыш чок бүзүрелин быжкытырган болгаш бистин тиителгезиниң идегелди үндезин болган.

Боттарыныстың Төрөөн чуртувустун чангыс-айи

МОСКВА

Совет Социалистг Республикаларның Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министри эш Вячеслав Михайлович МОЛОТОВКА

Тайбынчылдыга дугайында дутуржулгага ат салганы-биле болгаш чеспелетинген америк агрессорларнын дөгөп келгени корей дайынынын соксааны-биле холбаштыр Силернин изиг байыр чедириникин дээш ханы өөрүп четиринишкинни хүндүлүг эш Министр Силерге илдеттим.

Улуг совет улустун болгаш улус демократиязынын акы-дунмалышкы чурттарынын улустарынын идегелдей дузаламчысы болгаш эл-сеткил катыштырышкыны бодунун шуут тиителгезинге корей улустун чайгылыш чок бүзүрелин быжкытырган болгаш бистин тиителгезиниң идегелди үндезин болган.

Боттарыныстың Төрөөн чуртувустун чангыс-айи

нар депутаттарынын Кызыл хоорай Соединниң V сессиясы. Б. Максир—Суму Соединниң органисас-массалыг ажилын экижилдер (3 арын). Школаларны өөредилге чылынга чедишкенин белеткээр (3 арын). Корейда тайбынчылдыга холбаштыр (4 арын). А. Лукавец—Акы-дунмалышкы эл-сеткил катыжышкыны (4 арын).

Улуг-Хемнин колхозтары дүжүт ажаап алышкынында

ШАГАН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районун шөлдеринде бо чылдын дүжүдү быжып эгелээн. Шанган-Арыг МТС колхозтар-биле керезин эсугаар механизаторларын чаа дүжүт ажаап алышкынынче дерип үндүргөн.

Ийи-Талда Жданов аттыг колхозтун Сарыг-Достакта 150 гектар кызылгашы бышкан. Ону чидирип чокка ажаап алырынга МТС-тин боду-чоруур 2 комбайннар ажилдап кирген. Баштайгы хүн Кожеников 8,5 гектарны дүжүдү, а дараазында хүн 9 гектарнын ажаап алган. Комбайнер үш Кервез оон база-ла дудак чок көргүзүлгелер болган. Ажилдын баштайгы үш хүннеринде 40 гектарны дүжүдүн ажаап алган. Колхозчу тараажылар хову турлаанче бүрүн үңген, ажил долу күш-биле хайгынып эгелээн.

Көк-Чыраада улгаттыр катышкан Ленин аттыг колхозтун Бора-Оор-гада 800 гектар кызылгашындан 100 гектары бышкан. Чаа дүжүттү ажаап алырынге ховуңуң бирги бригаданы (бригадир эш Хууракай) июль 29-тун кезээинде үнүпкен, олар-биле кады «Сталинец-6» (комбайнеру эш Бюрбю) база чорупкан.

Ажаап алышкыны июль 30-нүн ийги чартындаа эгелей берген. Комбайннын хүн нормазы 10 гектар, а дараазында хүнүн чартындаа чедир ол 13 гектарнын дүжүдүн ажаап алган.

Шаң экилдезинде 10 кижил ол хүн 1377 дөрбелчин метри аштаан, а комбайндан тараа сөөртүрүнге 1 автомашина, 3 тергелер соксаал чокка шуужуп турарлар. Тургалда күш-ажылдын чурumu багай эвес, кижил бүрүзүнде берлинген онаалдалар бедик көргүзүлгелергил боттанып эгелээн, күштер улам-на немежиш турар.

Районун колхозтары июль 31-ден эгелеп чаа дүжүттү чидирип чокка ажаап алырынге шупту үнүпкен. Калинин аттыг колхозтун 300 ажыг гектар бышкан кызылгашында «Сталинец-4» деп ийи комбайннар (комбайнерлар эштер Бондарев, Санников) ажилдап кирген. Ол ыш-каш Маленков аттыг колхозтун—200 гектар, Мичурин аттыг колхозтун 200 ажыг гектар баштай бышкан кызылгаштарын комбайнерлар Сандав, Мохов олар база ажаап эгелей берген.

Августун 1-ден эгелеп Киров аттыг, «Свобода труда», Сталин аттыг, «Партиянын XIX съездин» колхозтар база ажаап алышкынычте кирипкен.

Комбайнерларның чөвүлел хуралы

Чоокта чаа Кызыл хоорайга Каа-Хем, Биш-Хем, Улуг-Хем, Таңды, Кызыл районнарынын комбайнерларын болгаш трактористериниң дүжүт ажаап алышкынынын муруну чарынын чөвүлел хуралы болуп эрткен.

Жигүлөв далайының станциясында

же солагай эриктиң тудуг шөүлүңгө хергелээр чүктөр кээп турар. Во черге паровозтун бирги алгызы 1951 чылдын күзүнүнде дыналган. Эрткен үениң дүргүзүндө демирорукчулар он-он муң вагон ишти: миллион тонна ажыг чүктү алганнар.

ДОННУН МУРНУУ ТАЛАЗЫНЫН СОВХОЗТАРЫ ТАРАА ДУЖААЛГАЗЫНЫН ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕН

ДОНДА-РОСТОВ. Чуртта хоочун «Гигант» совхоз бода тараа культураларынын ажаап алышкынын дооскан. 19 муң гектар ажыг шөлүдү таразын 16 ажыг хүнүнде кескен.

Партия кежигүнүгө кандидаттар-биле ажилды күштелдирер

Совет Эвилелинин Коммунист партиясынын кежигүнү болурун күзгөн кижилер партия кежигүнүгө кандидат стажын эрткен, аяа бугу талазы-биле, ылангыя марксизм-ленинизмдин үндесинерин шингээди аларынын талазы-биле белеткеди кылгаш ам кирерин Совет Эвилелини Коммунист партиясынын Уставы доктааткан. Ол чорук бистин алдарыг партияныкы хүрээленин улам быжыдарына, коммунистернин мурнакчы үлегерин көдүреринге болгаш партия кежигүнүнүн адын ылап шыныдарына улуг рольдуг болур.

Коммунист партиянын Уставынын негелдезин өзуга партия кежигүнүгө кирерин күзгөн кандыгда кижилер партиянын Уставын, программасын болгаш тактаказын хаак чок билген турар ужурут. Ычангаш, ол талазы-биле чогуур белеткеди алырына, коммунист болурун үндүлдү атка төлөткү болуруна кандидат стажын эрттер.

Бо чугула керек партия организациаларынын дорт хыналдызын болгаш кандидаттар-биле хүн-бүрүнүн ажил-чорудулганын алаага биле эрттер ужурут дээрин Устав негел турар. Ычангаш партия организациалары кандидаттар-биле ажилды, оларны кежигүгө кирип болур төлөткү кылдыр белеткээрин чогуур негелдезинге чедир тургузар хүлээлгелер.

Бо сорулган Барыш-Хемчик районун партия организациалары кончут четпес боттандырып турар. Оон бир барымдаага болза, партия эге организациалары кандидаттарны чогуур өйүндө кежигүгө кирип аларына сагыш салбайн, кандидаттарын политиктиг өөрелдезин онза чугулага көрбейн турарында болур. Районда партия кежигүнүгө 14 кандидаттар эрткен өөрелдиге чылында каяа-да өөрелмез, партиянын XIX съездинин материалдарын, Уставты хандыр билбес болуп турар.

Маана «Кызыл тараачын» колхозта Дырынаар, «Ленин оруу» колхозта С. Дум-оол, Х. Тамба олар хамааржыр. Ында партия эге организациаларынын секретарлары кандидаттар-биле хүн-бүрүнүн политиктиг болгаш организациалар ажилдарын тооп көрбейн, чүгле ажал-агый даалгалары бээрин колдалды турган. «Ленин оруу» колхозта партия эге организациаларынын секретары эш Ала бо талазы-биле улуг частырылганы кылганын сөөлүгү үедө минингер, эдерин хүлээген.

Партия кежигүнүгө кандидаттар-биле ажилды база бир хевирин болза, партия эге организациаларынын секретарлары азы оларнын орадачлары кандидаттар-биле үргүлчү беседалары, кежигүгө кирер талазы-биле олар канчаар белеткее турар.

Партия кежигүнүгө кандидаттар хүлээп алырына аяа бир чүве кылдыр көөр, кижилерин ажил-ишчи, мораль талазы-биле шынарларын ханы өөренип көрбейн, партиянын Уставынын негелдесин сагышын кылдыр чоруктар эвээш эвес. Кызыл-Мажалык 7 чыл школазына турган Тас-оол, район солунунун типографиязына ажилдап турган Монтооскин, «Барлык» совхозунга турган Коршунова дээр ышкаш арагачы, өг-буле талазы-биле сандаргай кижилер партиянын кандидаттына хүлээп алдынган турганы, ол кижилерин партияныкы эвес үлгелдери-биле чоокку үеге чедир элтежин келгени кончут буруу.

СЭКП Барыш-Хемчик райкомун партия, профбиле, комсомол организациаларынын килдизи (эргелекчи эш Кенден) кандидаттар-биле ажилды күштелдирер, ону Уставтың негелдесинге дүүштүр тургузар хемчеглерин талазы-биле эге организациаларга практиктиг удурутканы болгаш дузаны кончут сула боттандырган. Партия райкомунун бюрозун кандидаттарны партия кежигүнүгө хүлээп алганын керектерин чогуур өйүндө көрбес, үр шыжаар чоруктар бар болуп турар. Чижээ, 1952 чылдын март айда «Совет Тываның 5 чыл ою» колхозта партия эге организациалары кандидат эш Пашанын кежигүнү кирип алган турда, ук доктаалды партия райкомун бюрозун 1952 чылдын декабрь айда көргөн.

Партия райкомунун ажилдакчылары колхозтарга, сумуларга чорашып, кандидаттар-биле ажилды тооп көрбес, оларныкы-биле беседалашса, эге организациаларынын секретарларындан негелде кылбас болуп турар. Партия кежигүнүгө кандидаттар-биле ажилга райкомунун инструкторларынын, пропагандистеринин ролу улуг болуп ужурут. Ындыр турбужа, олар бо талазы-биле кончут эвээш кичээнгей салып, чогуур негелдесин күзгөткөй турар. СЭКП райкомунун инструктору эш Кашкыч чаксы тарылга үезинде «Победа» колхозка үр турган хирезинде, ында стажы эрткен 4 кандидат дугайында кандыг-даа хемчег албаан.

Устүндө айтылган четпестер болза, районун партия организациалары партия кежигүнүгө кандидаттар-биле ажилды суларадып, партиянын иштиги тургузуун быжыглар, партиянын хүрээленин хүн-бүрү өстүрер хемчеглерин кошкак боттандырып турарын херечилээр. Ычангаш, бо чорукту моон сонгаар болдурубас, кандидаттар-биле ажилды Уставтын негелдесин өзугаар тургузар, эрттирген частырылганы дарий эдер дээр СЭКП райкомун партия эге организациалары шиттирлиг хемчеглерин алыр ужурут.

А. АКАРА.

Малга быжыг чем суур белеткээр ажилды, темпизин котишкээр

Улам шалыпкын ажилдаар

Ниитинин малына быжыг чем суурун тургузары—малдын баш санын көвүдедири-биле калы оң продуктулуун дыка бедилеринин үндесин сууру болур. Ону барымдалааш Чаа-Хөл районун Кара-Талда «Победа» көдээ ажил-агый артелинин ажил-ишчилери ситен кезилдезинде эрестиг ажилдап турарлар.

Колхозтун ситен шөлдеринде четчир чеспек-херекселдер-биле болгаш тырттар дириг күштер-биле хандырылган эштер Суузун, Борбан оларын удуртканы 2 бригада чоокку хүннерге чедир 90 тонна силос сапыр планын 119 тонна ийликте азы 120 хуу кылдыр күзсеткен. Ситен кезилдезинде ситен зергер 4 машина, 16 хол каддырлары үргүлчү ажилдап турар.

Ситен кезер машина-биле ситен кестирип турар комсомолчулар эштер Чозун-оол, Көк болгаш эш Дашпыр олар хүн нормазын 125—140 хуу, кол каддыры-биле ситен кезип турар эштер Тараачы, Арызг, Куске олар нормазын 130—140 хуу, сараат селкычылары эштер Бичел-оол, Балчык Садываа олар хүн нормазын 140—150 хуу, ол ышкаш ситен шөлүндө дузалажып ажилдап турар школачылар Конгар-оол, Галя, Гейне олар нормазын 125—130 хуу чедир күзседи, бригадаларынын боттарынын аразында салган социалистиг чарыштын мурнакчылары болуп, ат-сураа үргүлчү үнүп, шакындыг мурнакчыларын хүрээлени улам-на калбарып турар.

К. ЧИГДЕН.

Шеф ажилын көвүдедир

Барыш-Хемчик район организациаларынын ажилчин, албан-хаакчылары «Красный пахарь» колхозтун ситен белеткелдине шефтен турар. Чоокта чаа суурун ажилчин, албан-хаакчылары колхозка 70 центер ситенин бөлүп сараатташ, 109 копейнни тургузуп берген.

Оон-биле кады шефчилер колхозчуларын ортузунга мытыр солун номчулгаларын кылгылап, лекция, беседалары-даа чоруткулааннар.

Х. СЕРЭЭ.

„Красный пахарь“ чүге хожудаашкындал?

Чөөн-Хемчик районун «Красный пахарь» колхоз районда эн улуг колхозтарын бирээш. Оон тарылга болгаш ситен шөлдери делгем, мал хөй. Ол колхозтун ындыг калбак-делгем шөлдүг девискээринде бо чылын кайгамчык терең ойт-ситен үнгөн.

Көдээ ажил-агый талазы-биле партиянын XIX съездинин салганы—колхозтарда, совхозтарда ниитинин мал бажын улам өстүрери-биле чергелештир, оң продуктулуг чоруун бедилер деп кол сорулганы күзседиригге дүүштүр малга быжыг чем суурун тургузары амгы чугула кампания.

Ынчаарга көдээ ажил-агый чылынын ол чугула кампаниянын үстүндө колхоз кончут четпес чорудуп турар. Чүл дизе, колхоз бо чылын ийитизи-биле 19.780 пуд ситен кезип белеткээр планын тургаш, сөөлүг хүннерге чедир чүглө 1200 центерин белеткээр ийликте планын дөңгүл-ле 6,1 хуу күзсеткен. Чангыс-даа тонна силос салдырмаан. Силос салыр онгарларын безин мырынай чаа казып эгелзэн.

Мал чемнерин белеткээр талазы-биле машина чеспек, кижилер чүгү чедир турда-ла, колхозтун бо хире хожудап турарынын чылдагааны чүгү? Хамык ужурут колхозта куш-ажылды четпес организациаларында. Ону дараазында фактылар шыныдып турар. Колхоз 300 ажал ажил кылып пыдаар кижилги. А мал чемнеринин белеткелдине оларын чүглө 70 хирез ажилдап турар. Ситен ажилында колхозчуларын ортузунда социалистиг чарыштын организациалары кончут эренгей. Ситен кезер машина чеспектин ажилталы багай. Ситен кезилдезинде ажилдап турар колхозчуларын аш-чеминин хандырылганын колхоз баштаар чери кончут багай организациалар.

Кандыг-даа ажилдын чедишкенин шиттирели ажил-ишчилерин ортузунга партиянын полит-массалыг, организациалары ажилынын шыны

организациаларындан хамааржыр ужурут турбужа, бо талазы-биле база улуг четпестер бар. Ситен бригадаларын тус-тус бөлүктөрине лекция, беседалар кончут эвээш чорутунуп, агитхуудустар, хана солуннары үненип турар, көргүзүг болгаш хүндүлел самбыралары организациаларында.

Колхозта обласка сурагдыг салым-чаяаныг уран тывыкчылар эвээш эвес турунда, оларын күжү база-ла чөп ажилталымай турар. Эш Манчакайга удурткан культбригада ситен белеткелдине чон ортузунга чангыс-ла катап 3—4 ыр ырлаша, оон-биле кызыгаарлатынган колхозчуларын хомудап турары ынчангаш таварылга эвес.

Колхозта мал чемнери белеткелдин хожудаашкында киргеннин эн кол чылдагааны колхозтун удурткучуларында эгелзеш, тус-тус колхозчуларга чедир массалыг арагалаашкында хандыкшаанын шыгызы-биле буруу шапса чогуур. Колхоз даргазы эш Мамбедов, партия эге организациаларынын секретары эш Аббаан-Шырап олар малга чемнер белеткээр дүргелдери-биле колхозчу масанын күжүн чөп мобилизацпаш чарыктарын улуг, харын тайгада мал фермаларына барып, каш-каш конуктары улаштыр арагалаашкын организациалар турганнар. Оон уламында бир талазында, мал продукциязындан ортузунга алышкынына улуг когарал чедиртинген, ийи талазында, мал чемнеринин белеткелдине шалтык ужураштыган.

Ынчаарга ол колхозтун мал чемнеринин белеткелдине куш-ажылдын сандараашкынына удур СЭКП-нин Чөөн-Хемчик райкомун, райкуускомун сөөлүгү үедө чамдык хемчеглерин алган болза-даа, херектин байдалы ам-даа эрти денелдине артышканын чүве болганда, ол колхозче кичээнгей ам-даа улгаттырары негетинип турар.

А. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Дүжүт ажаалдазынын бетинде доозар

Малга эки шынарлыг чем белеткээр чорук күрүненин мал өстүрер планын шевергин боттандырынына чугула айтырыгын бирээш болур. Улуг-Хем районун Шагаан-Арыс сумузунда улгатыр катышкан «Партиянын XIX съездин» колхоз бо чылын ситен белеткээр планын долдуру күзседи дээр 120 хире колхозчулар ситен шөлүндө шиттирлиг ажилдап турарлар. Янзы-бүрү чеспек-херекселдер-биле кижилер бүрүзү четчирин-биле хандырылган.

Бригадалар аразында социалистиг чарыштын мурнакчылары көвүдөп,

оларын ажилынын дуржулгалары улам калбарып турар. Бир улуг онгарга 50 тонна силосту белеткээр болгаш ситен кезилдези хүн-бүрү хайнышкынын чоруп турар. Колхозтун ситен кезилдезинге керээ өзугаар Шагаан-Арыс МТС-тин 3 ситен кезер машиналыг бир трактор-биле дузалажып турар.

Дүжүт ажаап алышкынынын бетинде доозар дээр колхозчулар ситен кезилдезинин темпизин күштелдирип турарлар.

С. БОДАИ.

ДЕМИР-ОРУКЧУНУН БУГУ-ЭВИЛЕЛ ХУНУ

Транспорт ажилдакчыларынын чанчыл болган байырлары—демир-орукчунун Бугу-эвилел Хуну бо чылын XIX съездинин төөгүлүг шиттирлерин күзседири дээр чарышка совет улустун чедип алган күш-ажыкчы чаа-чаа тилелдеринин байдалында, Коммунист партиянын болгаш Совет чазакты долгандыр бистин улусу-вустун улам-на сырый катышканынын байдалында эрттип турар-дыр.

Совет Эвилели—демир-орукчу улуг күрүнө. Демир-орук транспорту чуртун хөй санныг областарын болгаш районнарын ажил-агый талазы-биле чангыс-ай будун кылдыр харылаштырып турар. Чуртун экономикаы амылдыралынын кол нервазы болбушаан, демир-орук транспорту социалистиг экономикаың хөгжүлдезинге, культураны көдүреринге, бараан саарылгазын калбартырына болгаш чуртун камгалал күчү-шудалын быжыдарына бүгүдээни хаара тудуп турар шиттирлиг ужурутталыг.

Бистин чуртувуста демир-орук болза, транспорттун үзүктөл чокка хөдөлөп турар болгаш эн-не неперейге хевир болур. Демир-орук транспорт сөөртүлгезинин 85 хире хуузу болгаш аргышкан чон сөөртүлгезинин 90 ажал хуузу боттандырып турар.

Найсыалдын демир-орук бедилерин будуруткелеринин хөй-хөй коллективтерин социалистиг чарыштын мурнакчылары болуп турарлар. Оларын аразында Москваның Округу оруунун, Москва метрополитенини, Лихобораның вагон депозунун, Кашараның паровоз депозунун, Перовтун Л. М. Каганович аттыг вагон-септелге заводунун Москваның электромеханиктери кирип турар.

Коммунист партия болгаш Совет чазак демир-оруктарын четкизин хөгжүдөр болгаш калбартыр дугайында, демир-орук транспортун эн-не чаа техника-биле чеспектээр дугайында үргүлчү сагыш салып турар. Совет эрге-чагырганын чылдарында бистин чуртувуста демир-орук четкизин ийи катаптан хөй өскөн.

Чуртун улус ажил-агыйнын хөгжүлдези-биле чергелештир демир-орук сөөртүлгезинин хемчээли соксаал чокка өзүп турар. 1940 чыл-биле денээрде 1952 чылда демир-оруктарын чүк сөөртүлгези 80 хуу өскөн, ынанчаарга хонукта чүдүрүлгенин ортумак ниити планы 104 хуу күзсеттинген. Ол дээрде, дайын мурундагы үеге денээрде 40 хуу ажал болганы ол-дур. Бо чылын сөөртүлгезин күрүнө планы бистин транспорттувустун төөгүзүне мурунда кестүп көрбөз, шак ындыг улуг хемчээлде чедишкенин күзсетинип турар.

Чуртун экономикаынын шапкын өзүлдези сөөртүлгезинин темпизин үзүктөл чокка өстүрерин негел турар. Чаа беш чылдын төнчүзүндө—1955 чылда—демир-оруктарын чүк сөөртүлгези 1950 чылдын денелдинден 35—40 хуу өзөр ужурут.

Улус ажил-агыйнын ол улус-сорулганын күзседири дээр демир-оруктарын эрттирип шыдаар аргалынын улам ынай улгаттырып көрүп турар. Бешки беш чылдын дургузунада

ийи дугаар оруктарын ажилдадып кирери дөрткү беш чылдында 60 хуу улгалды, ынанчаарга станциалыг оруктарын узуну эдилел оруктарынын узунундан барык-ла 46 хуу улгалды. Чаа демир-орук шүгүмнаны эрткен беш чылдында бодаарга барык-ла ийи чартык катап хөй кылдыр тургустунар.

Демир-оруктарын техниктиг чеспектелдине улуг бурунгаарлаашканын болган. Үлетпур транспортка мун-мун чаа локомотивтерин, чүсчүс муң вагоннарын, оон иштинде аргышкан чонга онза таарымчалыг бугу чүкүлдери четчир дыка хөй вагоннарын, аар хевиринин хөй санныг рельстерин, холдун күш-ажылын солуру дыка хөй механизмерин берген. Чүдүрүлгени болгаш дуржулгени механизастаар чорук 1940 чылдан 1951 чылга чедир үенин дургузунада 24 катап өскөн.

Демир-оруктарын Уралда, Закавказьеде, Кривой Ротта, Сибирьде дыка хөй участкалары электривез. Москва, Ленинград, Рига, Киев болгаш өске-даа демир-орук бедилеринин хоорай чанынын участкалары электриведеринче онза улуг кичээнгейин салып турар. Бо беш чылдын дургузунада демир-оруктарын электриведер чорук эрткен беш чылдындан 4 катап хөй болур.

Бистин төрөөн партияныкы болгаш чазавыс демир-орукчуларын культу-техниктиг денелдин бедилеринче улуг кичээнгейин салып турар.

Дээрди болгаш ортумак специалистерин саны чүглө дөрткү беш чылдын дургузунада 327 муң ажал локомотив машинисттери, оларын дузалакчылары, диспетчерлер болгаш өске-даа профессионал ажилдакчылары белеткелгенин. Транспорттун 500 муң ажал ажилдакчылары боттарынын мергежилин курстарга болгаш стажановчу школарга бедидип турарлар.

А. АКАРА.

Х. СЕРЭЭ.

С. БОДАИ.

И. ЕВДОКИМОВ.

СОВЕТ ТУРГУЗУТ

АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕДИНИҢ V СЕССИЯЗЫ

Ажылчы чоннар депутаттарынын Кызыл хоорай Сөвөдийн V сессиязы хоорайда куьтура-чырыдышкын албан черлерини ажилынын дугайында айтыргы чугаалажып көргөн.

Сталин аттыг Куьтура бажыны (директору эш Фонтштейн), куьтураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг паркы, ВЛКСМ 30 чыл ою аттыг кино-театр (директору эш Мартынов) кол хамааржыр.

Тывынгыр уран-чуул коллективинин паркка чангыс концертин кылдырда, эш Фонтштейн билет өртөн 5-7 рубль чедир өстүргөн. Куьтура бажында библиотеказын ажилы багай, оон номчукуланын саны кызырылган, ийи чыл иштинде чаа номнар-биле чечелетинмээн.

Суму Сөвөдийн организас-массалыг ажилын экижидер

Улуг-Хем районун Шагаан-Арыг суму Сөвөдийн организас-массалыг ажилдарында улуг чөптөстөр бар. Ук чөптөстерин үндөзини суму Сөвөдийн даргазы эш Карбу, оон секретары эш Сүрүн оларнын инициатива чок ажилдап турары-биле тайылбырлап болур.

Сессияларынын болгаш күүскомунун үндүргөн шийтирилери суму Сөвөдийн сессияларында-даа, күүскомунун хуралдарында чугаалашпай турар. Оон түнелинде, суму Сөвөдийн депутаттары перспектива чок ажилдап турарлар.

Ажылчыне суму Сөвөдийн хайгааралы чок сумуда кижил, мал эмнелгелеринин ажилдакчыларынын шалынын бөзүн чогуур үезинде үндүрүп бербей турар.

Башкы кадрларны шын шилир, өөредир айтыргыны чугулага көөр

Коммунистг партия болгаш совет чазак улус өөредилгезинин айтыргынын үргүлчү чугулага көөрүп, школа четкизин калбартырына, башкы кадрларны өстүрүп, оларнын билин, мергежилни бедилеринге күштү болгаш керектин-даа харам чок үндүрүп турар.

Тодуг билини бедилерин херекке албас, ажилына харысалга чок, үргүлчү арагалаар, харын өзү-чүрүмгэ таарышпас чоруктар бөзүн үүлгеткилди бергиээр. Ол болза, кадрлар-биле ажилдын чөптөзин, оларны шилир, өөредир айтыргынын куду денелде уламчылавышаанына факт болур.

Ажылчыне суму Сөвөдийн хайгааралы чок сумуда кижил, мал эмнелгелеринин ажилдакчыларынын шалынын бөзүн чогуур үезинде үндүрүп бербей турар.

Школаларны өөредилге чылынга чедишкенин белеткээр

Хөндөргейжилер сөзүн ээлээннер

Чөөн-Хемчик районун Хөндөргейде «Красный пахарь» колхозтун ажил-ишчилери боттарынын нинти хуралына июль эгезинде чыылгаш, коммунистг нийтиелдин келир үдеги идекпейлиг тургузукчулары — чаш салгакчылары өөредип, кижиздеринин дарганы төрөэн школанын чаа өөредилге чылынга үлегерлиг белеткээр дугайында патриотчу эгелээшкенин үндүрүп, хүлээленин албышаан, областын ажилчы чонун социалистг чарыкка кыйгырган турганнар.

Бо бүгү белеткел ажилдары болза, бүгү-ниитинин 3 удаа шөфтөтшкенинни организастаанын түнелинде кайгамчык кыска хуусаада күүсетинген. Организастаан шөфтөтшкенинни колхоз даргазы эш Мамбедов, партия эге организациязынын секретары эш Агбаан-Шынар, суму Сөвөдийн даргазы эш Чигир-оол олар эки удуртуп башкарганын демделгезе чогуур.

Школа белев

Эрзин районун Бай-Даг школында (эрлекчи эш Болдар) капитал болгаш үүрмек септелгелер ам шуут доозулган. Школа, интернаттын болгаш столоваянын эжикирин, шадаларын, сонга рамаларын чугайлап, дозулаан. Оон ынай башкылар чурттаар бажынарнын шалазын тырып чыгылааш, чугайлап, чаартып солааш, хамык өрээлдерни дозулаан.

Школа септелгезинче кичээнгей салыр

Чая-Хөл районун Кара-Сугда орус, тыва школалар чайгы септелгезин чогуур өйүндө эгелээш, ам доозулган. Бо талазы-биле тыва эге школага элээн хөй ажилдар кылдынган. Школанын бүгү класстарынын шадаларын тыраан, 3 чаа суугуу кылган, 2 эрги суугуулары септээш, ханаларын чугайлааш, сонга рамаларын, шаланы дозулаан.

Кара-Суг школаларынын удуртукчулары эштер Гордеев, Шырап олар одаар ыш белеткедери-биле райондан часкаар кыжын-на 7000 рубльди алган хирезинде, оон чартык кезин чогуу канчалканы билдинмес. Боттарынын хузуунда херекелдеринге ажилдакчылар-ла ол чоорон.

Белеткел доозулган

Бай-Тайга районун Мугур-Аксында чеди чыл школызы (директору эш Норбу, интернат эрлекчи эш Санда) 1953—54 өөредилге чылынга белеткелдин кол кылгыларын июль 20-де дооскан. Бо талазы-биле суму Сөвөдийн (даргазы эш Өскенин) организастыг удуртулгазы багай эвес болганын база демделгези чугула.

Боттуг удуртуп херек

1953—54 өөредилге чылынын эгелээр үези чоокшудуп келген, а чамдык школаларнын ол талазы-биле белеткелери амдыгаа чедир шуулар ийи турары дыка чөптөс. Манаа Улуг-Хем районун Эйлиг-Хемде эге школаны чижек кылдыр көргүзүп болур.

Бир эвес район, оон эрлекчизи эш Балчир баш бурунгааргы хыналданы эрте чоруткан болза, Гордеев, Шырап оларнын мезги шагда-ла туттунган, чогуур өйүндө хемчег алдынган, одаар ыш четче белеткелтиген турар ийик.

Өөреникчилер хүлээп алырынга белев

Школаларны чаа өөредилге чылынга белеткээр бүгү-ниитинин чугула херээ болур. Бай-Хаак ортумак школанын партия организастызынын чокка чаа болган хуралы ук эге организастынын хамаарыгында турар Бай-Хаак ортумак болгаш чеди чыл школаларнын чаа өөредилге чылынга белеткелдерин чорударын чугаалашкан турган.

М. БЕГЗИВАА, Г. БИЧЕ-ООЛ, К. САНДЫЙ, Б. ЧЮДЮК, Г. БАЛЧИР, М. КОДУР-ООЛ.

